

ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ BO'LGAN BOLALAR BILAN ISHLASH BO'YICHA MUTAXASSISLAR

Muzaffarova Xayitgul Nesibovna
JDPI Maxsus pedagogika kafedrası katta o'qituvchi
Asqarova Nargiza

Defektologiya yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotosiya: Maqolada imkoniyati cheklangan bolalar, ularning ta'lim - tarbiyasi bilan shug'ullanadigan mutaxassislar va ularning vazifalari, bolaning dars va mashg'ulotlarda faol ishtirokini ta'minlash, o'quv jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish usullarini ishlav chiqish haqidagi mulohazalar bilan tanishamiz.

Kalit so'zlar: alohida yordamga muhtoj, psixologik, tibbiy, pedagogik, inklyuziya koordinatori, defektolog.

Alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolaga mashg'ulotlar davomida qanday mutaxassislar hamrohlik qilishi kerak?

Psixolog tadqiqotlar asosida maktab psixologik-tibbiy-pedagogik kengashi mutaxassislari bilan birgalikda:

- bolaning hozirgi rivojlanish darajasini belgilaydi, yaqin rivojlanish zonasini belgilaydi;

- hissiy-irodaviy sohaning xususiyatlarini ochib beradi, shaxsiyat xususiyatlari bolalar, tengdoshlari, ota-onalari va boshqa kattalar bilan o'zaro munosabatlar tabiati;

- bola bilan tuzatish va rivojlantirish ishlarining yo'nalishini, mohiyatini va vaqtini belgilaydi;

- bola o'rganadigan ijtimoiy mikro muhitni insonparvarlashtirish muammosini belgilaydi va hal qiladi;

- o'qituvchiga va boshqa mutaxassislarga ham alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolaning ota-onalari, ham inklyuziv sinf o'quvchilarining ota-onalari bilan o'zaro aloqalarni o'rnatishda yordam beradi;

- o'qituvchilar va o'qituvchilar, boshqa mutaxassislar, shuningdek, ota-onalarning psixologik malakasini oshiradi;

- o'qituvchilar va o'qituvchilar, o'quvchilarning ota-onalari bilan maslahatlashadi;

- u inklyuziya koordinatori va maktab ma'muriyati bilan birgalikda nizoli vaziyatlarning oldini olish va ularni bartaraf etish bo'yicha ishlaydi.

Ammo shuni ta'kidlashni istardimki, maktabda, odatda, bir necha yuz o'quvchiga bitta o'qituvchi-psixolog to'g'ri keladi. Shuning uchun bitta mutaxassis alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolani ta'lim jarayoniga kiritish bilan bog'liq ko'plab masalalarni hal qila olmaydi. Mening fikrimcha, vazifalarni maktabda psixolog quyidagilar bo'ladi: o'qituvchiga, maktab ma'muriyatiga alohida yordamga muhtoj bo'lgan bola xulq-atvorining ba'zi xususiyatlarini, uning sabablarini tushuntirish; u bilan o'zaro ta'sir shakllarini, usullarini tanlashda yordam berish; bolaning moslashuv dinamikasini kuzatish; bolada va uning ota-onasida, o'qituvchi va sinf tarbiyachisida muayyan qiyinchiliklarni erta aniqlash

Ijtimoiy o'qituvchi - bola huquqlariga rioya etilishini nazorat qiluvchi mutaxassis. Ijtimoiy o'qituvchi ijtimoiy-pedagogik diagnostika asosida bolaning va uning oilasining ijtimoiy qo'llab-quvvatlash sohasidagi ehtiyojlarini aniqlaydi, bolani maktabga moslashtirishda yordam yo'nalishlarini belgilaydi. Ijtimoiy o'qituvchi maktab jamoasi uchun "tashqi" manbalar to'g'risida barcha mumkin bo'lgan ma'lumotlarni to'playdi, shu jumladan koordinator bilan birgalikda institutlarni - ijtimoiy qo'llab-quvvatlash sohasidagi sheriklarni (Ijtimoiy himoya xizmati, vasiylik organlari va bolalar huquqlarini, alohida yordamga muhtoj bo'lganlar huquqlarini himoya qiluvchi boshqa jamoat tashkilotlari) bilan o'zaro aloqalarni o'rnatadi, muassasalar qo'shimcha ta'lim... Faoliyatning muhim sohasi. Ijtimoiy pedagog boshqa ota-onalar qatorida alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolaning ota-onalariga maktab jamoasida moslashishga yordam beradi. Bunday mutaxassis o'qituvchiga, maktabning boshqa mutaxassislariga yaratishda yordam berishi mumkin "Ota-onalar klubi», Maktab veb-saytida inklyuziya, kerakli ma'lumotlarni qidirishga bag'ishlangan sahifa ishlab chiqish.

O'qituvchi-defektolog - o'quv faoliyati qiyin bo'lgan bolalarning aqliy rivojlanishiga, o'quv fanlari materiallari asosida ta'lim qobiliyatlarini shakllantirishga hissa qo'shadigan tuzatish va rivojlantirish ishlarini olib boradi. Defektolog rivojlanishda og'ishayotgan bolalar, shuningdek maktab dasturini o'zlashtirmagan turli sabablarga ko'ra bolalarni diagnostik tekshiruvdan o'tkazadi. Maxsus tekshirish va dinamik kuzatuv jarayonida boshqa mutaxassislar bilan birgalikda defektolog quyidagilarni aniqlaydi:

- talabalarning aqliy rivojlanish darajasi;
- maktab o'quvchilarining tarbiyaviy ishlarga munosabati, ta'lim motivatsiyasi xususiyati;
- o'rganish qobiliyati: maktab o'quvchilarining yordamni qabul qilish qobiliyati, yordam turlari (rag'batlantirish, rahbarlik qilish, o'qitish), o'xshash vazifalarga o'tish qobiliyati;
- talabaning o'qituvchining baholashiga munosabati, o'z qadr-qimmatini shakllantirish;
- bolaning o'qishdagi yutuqlari (o'rganish darajasi va sifati) va o'quv ish uslublari;
- ish sur'ati, samaradorlik.

Ekspertiza natijalariga ko'ra defektolog o'qituvchi, yordamchi o'qituvchi, logoped bilan birgalikda hajmi va mazmunini aniqlaydi. axloq tuzatish ishlari ushbu bola uchun zarur, individual va kichik guruhni olib boradi tuzatish darslari, bolalarning rivojlanish dinamikasi va assimilyatsiya darajasini kuzatib boradi.

Inklyuziv sinfdagi defektologning ishi o'qituvchi, yordamchi o'qituvchi va logoped bilan yaqin aloqada amalga oshiriladi. Bolaning dars va mashg'ulotlarda ishlashi, o'quv jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish usullari muntazam ravishda muhokama qilinadi.

Defektolog birinchi navbatda korreksiyalash muammolarni hal qiladi: bolalarning rivojlanishi, fikrlash, ko'rish va eshitish diqqatini, xotirani o'rganadi, ik idrokni shakllantiradi, tahlil va sintez qobiliyatlarini rivojlantiradi, bolaning so'z boyligini kengaytiradi va faollashtiradi.

O'qituvchi logoped bolalarning og'zaki va yozma nutqi ustida ham ish ib boradi.

- nutq buzilishining klinik-pedagogik diagnostikasini qiladi;
- logopedik yordamga muhtoj bolalarni tuzatish va korreksion ishi bo'yicha ta'lim dasturlari yoki uzoq muddatli rejalarini ishlab chiqadi;
- og'zaki va yozma nutq ustida ishlaydi (o'quv fanlari dastur materiallaridan foydalangan holda);
- inklyuziv sinf o'qituvchisi, defektolog, o'qituvchilar bilan birgalikda ish olib boradi, uning asosiy maqsadi sinfda to'g'ri iturish.
- o'qituvchilar va o'quvchilarning ota-onalari bilan maslahat va ma'rifiy ishlarni olib boradi.

Yuqorida keltirilgan mutaxassislardan tashqari, alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolani umumiy ta'lim sinfiga kiritish jarayoni faol ravishda kiritilgan inklyuziya koordinatori va murabbiy tyutor (o'qituvchi yordamchisi) ... Ushbu lavozimlar maktablar uchun yangi.

Tyutor (o'qituvchi yordamchisi) to'g'ridan-to'g'ri bolaga hamrohlik qiladigan mutaxassis (maktab kunida alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolalar - frontalda va (agar mavjud bo'lsa) individual rejim mashg'ulotlariga, tanaffus paytida, muayyan rejim paytlarida.

Tyutorning asosiy vazifasi bolaga, uning ota-onasi, o'qituvchisi va boshqa ishtirokchilariga yordam berishdir ta'lim jarayoni yangi muhitga moslashishda, ta'lim qobiliyatlarini, moslashuvchan xulq-atvor qobiliyatlarini shakllantirish.

O'qituvchi va yordamchi o'qituvchining o'zaro aloqasi kamida uchta asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi:

Bolalarni o'qitish jarayonida o'zaro munosabatlar;

Bolaning ijtimoiylashuvi jarayonidagi o'zaro munosabatlar;

"Maxsus imkoniyati cheklangan bola"ning ota-onalari bilan ishlash jarayonida o'zaro munosabatlar.

Amalda tyutorlar asosan ixtisoslashgan o'qituvchilar, o'qituvchi-defektologlar (oligofrenopedagoglar, kar-pedagoglar, logopedlar), maxsus ma'lumotga ega

bo'lmagan o'qituvchilar, psixologlar, ijtimoiy o'qituvchilar va boshqalar bilan ham ish oilib boradi.

Tyutor faoliyatining maqsadi - bu maqsadga erishish uchun imkoniyati cheklangan bolani umumiy ta'lim sharoitida muvaffaqiyatli ishtirok etishi uchun quyidagi muammolarni hal qilish zarur:

1. Maktabda bo'lish uchun qulay sharoitlar yaratish:

aniq yordam va maktabga, sinfga kirishni tashkil etish;

maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bolaga o'q ish joyini, dam olish va boshqa joylarni tashkil etish;

maxsus rejim - bolaning haqiqiy imkoniyatlariga mos ravishda ta'lim muhitini vaqtincha tashkil etish;

yagona psixologik qulay ta'lim muhitini yaratish maqsadida o'qituvchilar jamoasi, ota-onalar, talabalar bilan ishlash.

2. Ijtimoiylashuv - bolani tengdoshlari muhitiga, sinf, maktab hayotiga qo'shilishi, jamoada shaxslararo ijobiy munosabatlarni shakllantirish. Tegishli narsalarni assimilyatsiya qilishga yordam bering umumiy ta'lim dasturlari, o'rganishdagi qiyinchiliklarni bartaraf etish. Agar kerak bo'lsa, dasturni va o'quv materialini bolaning jismoniy rivojlanishini hisobga olgan holda uning proksimal rivojlanish zonalari, uning resurslari asosida moslashtirish, aqliy xususiyatlar;

3. Zarur bo'lganda, boshqa mutaxassislar hamrohligida tashkil etish. Bola bilan ishlashda turli mutaxassislarning doimiyliigi va izchilligini ta'minlash.

Hozirgi vaqtda umumiy tipdagi ta'lim muassasalarida ishlaydigan mutaxassislarning aksariyati maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar to'g'risida etarli ma'lumotga ega bo'lmagan vaziyat yuzaga keldi. Va hozirgi paytda kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lgan mutaxassislar inklyuziv ta'lim sharoitida tuzatish va pedagogik ishlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olmaydilar. Tyutor (o'qituvchi yordamchisi) o'qituvchilar, maxsus o'qituvchilar, psixologlar va o'quv jarayonining har bir bosqichida bola uchun zarur bo'lgan boshqa mutaxassislarning muvofiqlashuvini ta'minlaydigan bo'g'inga aylanishi mumkin. Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati ko'p jihatdan turli xil mutaxassislar guruhining hamkorligiga bog'liq.

Shunday qilib, o'qituvchi va murabbiyning o'zaro ta'siri natijasida quyidagi muhim vazifalar quyidagicha hal etiladi:

- shartli ravishda "odatdagidek" rivojlanayotgan tengdoshlar guruhi, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolaga maktab sharoitlariga moslashishda yordam berish;
- jismoniy, shaxsiy va intellektual xususiyatlaridan qat'i nazar, butun sinfga xayrixohlik muhitini yaratish, bir-birlarini qabul qilishda yordam berish;
- ota-onalarga inklyuziv ta'lim maydonidagi o'zlarining rollarini tushunishga yordam berish;
- o'qituvchiga kasbiy faoliyatning yangi turini o'zlashtirishda yordam berish.

Shuni esda tutish kerakki, tarbiyachining bola hayotida uning mustaqilligini rivojlantirish bilan bevosita aloqasi asta-sekin kamayib borishi kerak, bu tengdoshlari bilan muloqotga va o'qituvchilar bilan o'zaro munosabatlarga imkon beradi.

O'qituvchi alohida yordamga muhtoj bo'lgan bolani, uning oilasini va o'quv jarayonining boshqa ishtirokchilarini psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlaydigan mutaxassislar guruhining asosiy a'zosi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Muzaffarova, X. (2021). AQLI ZAIFLIK TUSHUNCHASI TALQINIDAGI NAZARIY XATOLARNING SALBIY OQIBATLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2).
2. Muzaffarova, X. (2020). OQUVCHILAR SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA DIDAKTIK OYIN VA MASHQLARNI TANLASH TEXNOLOGIYASI. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
3. Muzaffarova, X. (2020). Мактабгача таълим жараёнига мультимедиа технологиясини татбиқ этиш. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
4. Muzaffarova, X. (2020). Pedagogik texnologiyalar va ularni maxsus ta'lim mussasalariga tadbiiq etish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
5. Muzaffarova, X. (2020). Мактабгача таълим жараёнига мультимедиа технологиясини татбиқ этиш. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
6. Музаффарова, X. Н., & Эгамназаров, М. Ю. (2017). Махсус таълимда болалар интеллекти даражасини аниқлашда психологик-педагогик эксперимент ўтказиш технологияси. *Современное образование (Узбекистан)*, (7).

7. Тангирова, Д., & Музаффарова, Х. (2014). Нарушения фонетических норм, встречающиеся в речи учащихся, и пути их исправления. *Молодой ученый*, (20), 738-740.

8. Muzaffarova, X. (2020). ДИДАКТИК ЎЙИН ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ– ПЕДАГОГИК ФЕНОМЕН СИФАТИДА. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

9. Muzaffarova, X. (2020). Логопедик машғулотларда болалар сўз бойлигини ошириш бўйича тавсиялар. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

10. Muzaffarova, X. (2020). Duduqlanish va uni korreksiyalash bo'yicha olib boriladigan logopedik ishlar: Хотин-қизларнинг фан, таълим, маданият ва инновацион технологияларни ривожлантириш соҳасидаги ютуқлари 2019 йил 17-18 май 305 бет. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

11. Muzaffarova, X. O'qitish jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari. *Bola va Zamon jurnal. T, (2-2019)*.

12. Muzaffarova, X. (2020). Kar bolalarda og'zaki nutqni shakllantirish. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

13. Temurova, G. (2020). O 'YIN–ESHITISHIDA NUQSONI BO 'LGAN BOLALARNING NUTQIY QOBILIYATLARINI FAOLLASHTIRISH OMILI SIFATIDA. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

14. Muzaffarova, X. (2020). Duduqlanuvchi bolalar bilan olib boriladigan logopedik-korreksion ishlarni to 'g 'ri tashkillashtirish usullari. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

15. Haqberdiyev, J. (2021). MAXSUS MAKTAB-INTERNATDA KOKLEAR IMPLANTLI BOLALARDA NUTQIY MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (2).

16. Muzaffarova, X. (2020). Maxsus maktab internatlarda olib boriladigan korreksion tarbiyaviy ishlarning mazmuni. *Архив Научных Публикаций JSPI*.

17. Muzaffarova, X. (2021). Ақли заиф болаларни ташхислаш ва уни амалга оширишга қўйиладиган талаблар. *Журнал Педагогика и психологии в современном образовании*, (1).

18. Axroqova, S. (2020). HOZIRGI ZAMONDA AUTIZMLI BOLALARNING TA'LIM-TARBIYA MUAMMOSI . *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(75). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6485

19. Axroqova, S. (2020). AUTIZMLI BOLALARGA TASHXIS QO'YISH USULLARI. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(74). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6487

20. Axroqova, S. (2020). Медико-педагогические и психологические основы подготовки детей с синдромом аутизма к социальной жизни. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(74). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6488

21. Axrorova, S. (2021). РАННИЙ ДЕТСКИЙ АУТИЗМ И РАБОТА ПО РАЗВИТИЮ РЕЧИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://matinfo.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1788>

22. Axrorova, S. (2021). ИГРА КАК СРЕДСТВО КОРРЕКЦИИ АУТИСТИЧЕСКОГО ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ТЕРАПИИ ИГРОЙ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(1). извлечено от <https://matinfo.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/710>

23. Islomova, O. (2021). UMUMTA'LIM MAKTABLARI QOSHIDAGI LOGOPEDIYA SHAHOVCHALARI ISHINI TAKOMILLASHTIRISH BO'YICHA PEDAGOGIK TAVSIYALAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2619>

24. Islomova, O. (2020). UMUMIY TIPDAGI MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALAR NUTQINI TUZATISHDA SIFATLI LOGOPEDIK XIZMAT. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1)

25. Yunusov, M. (2020). КАР ВА ЗАИФ ЭШИТУВЧИ БОЛАЛАР ТАЪЛИМИ ЖАРАЁНИДА АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(76). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6465

26. Yunusov, M. (2020). THE IMPORTANCE OF MODERN TECHNICAL DEVICES IN THE DEVELOPMENT OF HEARING. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(71). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6366

27. Yunusov, M. (2020). Методика обучения детей с нарушением слуха на основе мультимедийных средств. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(71). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6367

28. Yunusov, M. (2020). Мактабгача таълим жараёнига мультимедиа технологиясини татбиқ этиш. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(75). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6480

29. Yunusov, M. (2021). MAXSUS TA'LIM JARAYONIDA KOMPYUTER TECHNOLOGIYALARINING O'RNI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(1). извлечено от <https://journal.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/711>

30. Yunusov, M. (2021). ESHITISH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH DARSLARIDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от <https://journal.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1190>

31. haqberdiyev, jamoliddin. (2020). THE IMPORTANCE OF MODERN TECHNICAL DEVICES IN THE DEVELOPMENT OF HEARING. *Архив Научных Публикаций JSPI*, 1(64). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6183

33. haqberdiyev, jamoliddin. (2020). БОЛАЛАРНИНГ МАКТАБГА ПСИХОЛОГИК ТАЙЁРГАРЛИГИ МАСАЛАЛАРИ . *Архив Научных Публикаций JSPI, 1(70)*. извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6303

34.

35. haqberdiyev, jamoliddin. (2020). THE IMPORTANCE OF COCHLEAR IMPLANT IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF CHILDREN WITH HEARING DISORDERS . *Архив Научных Публикаций JSPI, 1(80)*. извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/6742

36. haqberdiyevjamoliddinMAXSUSMAKTAB - INTERNATDAKOKLEARIMPLANTLIBOLALARDANUTQIYMULOQOTNISHAKLLANT IRISHZamonaviyta'limdapedagogikavapsixologiyafanlari2021-09-30<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2631>

37. haqberdiyevjamoliddin"KOXLEAR IMPLANTATSIYADAN KEYIN BOLA QANDAY REABILITATSIYAGA MUHTOJ?"Zamonaviyta'limdapedagogikavapsixologiyafanlari<https://ppmedu.jspi.uz>

38. haqberdiyevjamoliddin, mannonovanozimaNUTQNING KECHIKISHIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR VA UNI BARTARAF ETISH YO'LLARIZamonaviyta'limdapedagogikavapsixologiyafanlari

39. Haqberdiyev, J. (2021). MAXSUS MAKTAB -INTERNATDA KOKLEAR IMPLANTLI BOLALARDA NUTQIY MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2631>

40. JamoliddinHaqberdiyev, KOXLEAR IMPLANTATSIYADAN KEYIN BOLANI REABILITATSIYA QILISH MASALALARI , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2020): JournalofPedagogyandpsychologyinmoderneducation<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2631>

41. JamoliddinHaqberdiyev, ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ЗАДЕРЖКУ РЕЧИ И ПУТИ ЕЕ УСТРАНЕНИЯ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2021):

Zamonaviyta'limdapedagogikavapsixologiyafanlari<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2631>